
Anmeldelser

Det begrebslige og den ubegribelige immanens

Gilles Deleuze og Félix Guattari: *Qu'est-ce que la philosophie?*, Minuit, Paris, 1991, 85 FRF.

*

Siden Deleuze og Guattari, med udgangspunkt i en solidarisk kritik af Lacan og i anti-psykiatrien, i fællesskab slog igenem med deres store værk "Anti-Ødipus", har deres fælles tænkning eller filosofi (således i *Mille plateaux* eller *Kafka-bogen*) været præget af et åbenhedens princip. Det gælder om at tænke uden de grænser af transcendent, psykoanalytisk, kapitalistisk eller sproglig art, som den hidtidige tænkning har været begrænset af. Der er ikke tale om et filosofisk "ud på landet igen", som disse grænser måske kunne ægge én til at forestille sig, men om en i princippet radikal anderledes tænkning. Over for den transcendentale idé stilles en immanens, der ikke argumenteres for begrebsligt, men som en uomgængelig realitet. Alle ting hænger sammen på et immanent niveau, således begær og intensiteter i maskinelle strømme, der kun påtvunget lader sig indespærre af filosofiske transcenderser, dvs. filosofiens indre fjender, ødipale figurer, almagtsforestillinger, kapitalistiske undertrykkelsesformer eller sproglige signifikanter.

Når Deleuze/Guattari taler om disse ting, begrænser de sig ikke til de såkaldte menneskelige væsner, men omfatter også

ikke-menneskelige fænomener (maskiner, dyr, ting osv.). Skellet menneske/ikke-menneske er ikke en begrebsdannelse, der hører til i deres verden. Maskinelt begær, mennesker-der-bliver-til-dyr, indholdssubstanser og udtrykssubstanser er alle forbundet i et immanent net. Kafkas bliven-til-dyr, den af Freud berømmede Schrebers nerveanlæg, den omvandrede nomadetænkning, sprogets forskellige substanser og intensiteterne er elementer, der læner sig op ad en immanens, der kun tempo-rært lader sig spærre inde i psyko-ødipale tillukninger, kapitalistiske sammenskrivninger eller transcendentale afgrænsninger (beskrivelsen af undertrykkelsens form skal også forstås på det bogstavelige niveau, kapitalismen skruer så at sige til med skruetrækker, lægger låg på osv.).

Deres filosofi er alligevel ikke oprørs-tænkning, men en positiv understregning af den baggrund, hvorfra den signifiant-ødipale, metafysiske eller kapitalistiske fæstning for en tid toner frem. Selvom disse fæstninger afsætter lidelser, tænk på Kafkas melankoli, Schrebers angst-paranoia, W. Reichs fængselsophold eller Nietzsches galskab, der disse tidsbegrænset, eftersom immanensen er en uomgængelig, om end ubegribelig faktor ved virkeligheden. "Immanensplanet er ikke et begreb, heller ikke alle begrebers begreb" (s. 38). Dette plan minder i øvrigt en del om Lacans "reelle", der også er ubegribeligt, men desuden omfatter det umulige, og om Kants idé om "tingen-i-sig-selv", der også ligger uden for begrebet, selvom det er indbefattet i en speciel transcendens.

Anmeldelser

Deres forsøg på at tænke bl.a. denne immanens i et filosofisk regi har affødt *Qu'est-ce que la philosophie?*: Hvad er filosofien? Svaret lyder: "... filosofien er kunsten at forme, opfinde, fabrikere begreber" (s. 8). Stadigvæk og altid må den skabe. Hertil behøves filosofien, der er en begrebspersonlighed, der passer til filosofiens særlige eksistensform og de givne filosofiske definitioner. Sidstnævnte må endvidere radikalt betvivles for at sikre dem en rimelig udformning. Nietzsches betvivlelse heraf er rammende: "Filosoferne bør ikke længere stille sig tilfreds med at acceptere begreberne, som man giver dem, for blot at rense og polere dem, men bør begynde med at fabrikere, skabe, stille dem og overbevise menneskene om at tage tilflugt heri" (s. 11). Filosofi er ikke kontemplation eller refleksion, men skabelse, og enhver kreation er altid unik i sin særlige eksistensform.

Dette tildeler ikke filosofien en privilegeret position, idet der er andre måder at tænke og skabe på, bl.a. den videnskabelige og kunsten. Men det stiller de filosofiske begreber i et specielt lys. Eftersom filosofiens alfa og omega er at udforme nye begreber, har den f.eks. ikke noget problem med metafysikkens (eller det transcendentales) død, da der i realiteten ikke er tale om dens død, men om at systembegrebet er ændret. Det skal imidlertid ikke foranledige nogen til at tro, at begrebsdannelse er en let foreteelse. Tværtimod er det et vanskeligt arbejde, der forener sig med andre begreber i et nydannet begrebs omkreds. Relationerne mellem

begrebernes sammensætning er hverken konstruerede eller variable, men rene og skære varianter bestående af deres nabo-skaber. Uden her at komme nærmere ind på begrebsdannelsens og filosofiens komplicerede forhold til kunsten eller den logiske videnskab kan Deleuze/Guattaris idé om begrebet uddybes med ordene: "Et begreb er en heterogenese, en omfordeling af dets komponenter og nabo-zoner. Det er ordinalt, en intention [intensivitetshensigt] nærværende i alle de træk, som det er sammensat af (...). Det har ikke form som energi, men kun som intensiviteter..." (s. 26). Filosofien er følgelig en konstruktivisme, der skaber begreber og aftegner et plan for en immanens. Dette plan er uafgrænset, uformet, uden overflade eller rumfang, men altid fraktalt. "Plaget er som en ørken, som begreberne beboder uden at dele det" (s. 39).

Det er ikke muligt her overordnet at bedømme relevansen af Deleuze/Guattaris originale insisteren på en tænkning eller filosofi, der støtter sig til intensiviteter og immanens. Det er også urimeligt at ville introducere alle de spændende aspekter i deres nyeste værk, men der bør rejses et par spørgsmål, hvis mulige svar kan være med til at perspektivere en forståelse heraf. Først: hvilken status har immanensen? Deleuze/Guattaris svar går i retning af, at den eksisterer, ikke som begreb, men som en uomgængelig realitet, hvad enten den er fraktal, uformet eller har den anden 'form'. Der argumenteres ikke for dens mulige eksistens, den beskrives udelukkende. I deres afvisning af de transcen-

---

Anmeldelser

---

dentale, kapitalistiske eller almægtige aspekter henviser de til en paradoksal immanens, der måske meget belejligt ikke kan vurderes, eftersom den ér der, uomgængelig, ikke-begrebslig og ubegribelig. Dens uforgængelighed fremtoner med en absolutthed, der står i grell modsætning til de transcendentale værdier, som værensformerne ikke har brug for (s. 72). Hvorfor er det immanente plan ikke begribeligt? Hvorfor er det absolut? Hvorfor må vi ikke støtte os til de transcendentale værdier, der betegnes som filosofiens indre fjender? Der aftegner sig her en række skranker eller begrænsninger for filosofien. Til trods for deres forsøg på at tænke sig fri af en række filosofisk lukkede rum undslipper de ikke tankepåbud eller -forbud.

Det samme gør sig gældende for selve hovedtesen om, at filosofien skaber begreber. Såfremt dette ikke skal forstås som et autoritært og ubestrideligt udsagn, hvad der sikkert ville fundere opfattelsen i en metafysik, der tilhører et andet systembegreb end deres, må det understreges, at udsagnet om "at filosofien fabrikkerer begreber" i sig selv er et begreb. Således kan det kun være et bud på filosofiens aktiviteter. Er det mere end et paradoksalt bud herpå, fremstår det som et ubestrideligt og uproblematiseret mulighedsfelt for filosofiske aktiviteter. Det bliver da til et højere princip, der løsriver sig fra mulig bedømmelse eller vurdering.

De to gamle anti-ødipalister løber i deres i øvrigt yderst originale forsøg på at tænke filosofien ind i et radikalt nyt perspek-

tiv en række risikoer. Forhåbentlig vil en nærmere fordybelse bekræfte, at de ikke munder ud i en absolutheds ubestridelige status, i ikke-diskuterbare begrebsdannelser eller en ubedømmelig immanens, men kun understreger filosofien som en paradoksal eksistensmodus. Skridtet fra "anti-(Ødipus) til antisme er formentlig ikke tilbagelagt af de to teoretiske frontkæmpere fra 68!

René Rasmussen